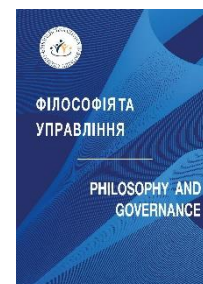

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Вплив децентралізації влади на регіональний розвиток України в умовах воєнного стану

Олег В. Кулініч ^{1*} • Олександр В. Попов ²

¹ Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Україна). Старший викладач кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції, к. держ. упр.

² Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Україна). Аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва.

* Автор-кореспондент, e-mail: ovkulnich@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

отримана:

23 липня 2024 р.

переглянута:

26 серпня 2024 р.

прийнята:

8 вересня 2024 р.

опублікована

онлайн:

30 вересня 2024 р.

Авторське право

© 2024 авторів

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства — Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

DOI: [10.70651/3041-248X/2024.1.01](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.01)

Регіональний розвиток у контексті впровадження європейських практик є ключовим чинником реалізації євроінтеграційної стратегії України. Це вимагає подальшого впровадження інструментів, спрямованих на подолання практик централізованого управління на користь інструментів децентралізації, які забезпечують більшу автономність місцевої та регіональної влади, створюючи умови для пришвидшення розвитку громад та регіонів. Особливої актуальності ця тема набуває під час дії воєнного стану в Україні, який вимагає консолідації ресурсів для забезпечення національної безпеки та оборони, одночасно, вимагаючи, розв'язання болючих соціальних питань (біженці, релокація бізнесу тощо). Тому мета статті полягає в дослідженні впливу децентралізації на процеси регіонального розвитку в умовах війни. Методологічною основою дослідження виступає гармонійний синтез трьох підходів: системного, інституційного та структурно-функціонального, кожен з яких дозволяє проаналізувати роль і можливості впровадження практик та механізмів децентралізації для підвищення ефективності публічного управління в період масштабних криз. Визначено, що війна вже нанесла колосальні збитки для економіки країни, подолання яких неможливо без впровадження гнучких управлінських практик, подальшого перерозподілу ресурсів на користь громад та регіонів, залучення донорської допомоги та інвестицій для відновлення. Децентралізація сприяє адресному використанню ресурсів та дозволяє залучати інвестиції під конкретні проекти, які будуть сприяти розвитку громад та регіонів. З іншого боку, інструменти децентралізації дозволяють більш оперативно розв'язувати місцеві та регіональні проблеми. Доведено позитивний вплив децентралізації на органи влади в контексті їх реагування на нові виклики та загрози, спричинені війною. Зазначено, що успіх децентралізації залежить від рівня громадянської активності: ступеня залучення громадян до ухвалення рішень, громадських ініціатив тощо. Визначені основні перспективні напрямки децентралізації, які мають забезпечити розвиток як територіальних громад, так і регіонів, сприяти залученню інвестицій для повоєнного відновлення. Усе це має забезпечити зростання стійкості українських регіонів та сприяти сталому повоєнному розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

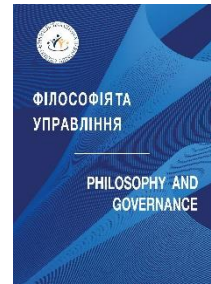
децентралізація, регіональний розвиток, регіони, територіальні громади, воєнний стан.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

The impact of power decentralization on the regional development of Ukraine under martial law

Oleg Kulinich ^{1*} • Oleksandr Popov ²

¹ V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine). Senior Lecturer at the Department of Law, National Security and European Integration, PhD in Public Administration.

² V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine). Postgraduate Student at the Personnel Management and Entrepreneurship Department.

* **Corresponding Author**, e-mail: ovkulinich@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

Received:

23 July 2024

Revised:

26 August 2024

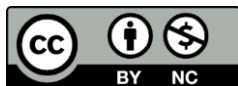
Accepted:

8 September 2024

Published online:

30 September 2024

Copyright © 2024
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

DOI: [10.70651/
3041-248X/2024.1.01](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.01)

Regional development in the context of implementing European practices is a key factor in the realization of Ukraine's European integration strategy. This requires the further introduction of tools aimed at overcoming centralized management practices in favor of decentralization tools that provide greater autonomy for local and regional authorities, creating conditions for accelerating the development of communities and regions. This topic becomes particularly relevant during the state of martial law in Ukraine, which necessitates the consolidation of resources to ensure national security and defense, while also requiring the resolution of pressing social issues (refugees, business relocation, etc.). Therefore, the aim of the article is to study the impact of decentralization on regional development processes in wartime conditions. The methodological basis of the research is a harmonious synthesis of three approaches: systemic, institutional, and structural-functional, each of which allows for the analysis of the role and potential of implementing practices and mechanisms of decentralization to enhance the effectiveness of public management during large-scale crises. It has been determined that the war has already inflicted colossal damage on the country's economy, the overcoming of which is impossible without the implementation of flexible management practices, further redistribution of resources in favor of communities and regions, and the attraction of donor assistance and investments for recovery. Decentralization facilitates targeted resource use and allows for attracting investments for specific projects that will aid the development of communities and regions. On the other hand, decentralization tools enable local and regional problems to be addressed more promptly. The positive impact of decentralization on government bodies has been demonstrated in terms of their responsiveness to new challenges and threats posed by the war. It has been noted that the success of decentralization depends on the level of civic engagement: the degree of citizen involvement in decision-making, public initiatives, and so on. The main promising directions of decentralization have been identified, which should ensure the development of both territorial communities and regions, as well as promote the attraction of investment for post-war recovery. All of this is intended to enhance the resilience of Ukrainian regions and promote sustainable post-war development.

KEYWORDS

decentralization, regional development, regions, territorial communities, martial law.

1. Вступ

Децентралізація влади є одним з важливих напрямків реформування системи публічного управління, яка вимагає відмови від вертикальної централізованої моделі на користь формування мережі територіальних громад та регіональних центрів. Така конфігурація дозволяє підвищити ефективність управлінських практик, що є вельми актуальним в контексті реалізацією Україною концепції належного управління (good governance).

Децентралізація є одним з важливих шляхів розв'язанні багатьох проблем соціально-економічного розвитку в регіонах, що вкрай важливо під масштабних кризових явищ, яким є війна. Військові дії на території України суттєво погіршили соціально-економічний стан країни, призвели до окупації частини території, руйнування інфраструктури, загибелі людей та масової міграції. Внаслідок цього, низка регіонів країни втратила значну частину потенціалу, інші мають колосальне навантаження на соціальну інфраструктуру через потік біженців, що призводить до виникнення суттєвих диспропорцій в регіональному розвитку. З іншого боку, процеси децентралізації влади, які розпочалися з впровадженням відповідної реформи, значно підсилили стійкість регіонів до викликів та створили умови для швидкого розв'язання соціальних проблем. Тому дослідження успішного досвіду децентралізації в регіонах України є вельми актуальним як в контексті впровадження принципів децентралізації для регіонального розвитку, так й для розробки антикризових стратегій для подолання або попередження негативних наслідків в постраждалих від війни регіонах України та створення засад для повоєнного відновлення.

2. Огляд літературних джерел

Проблема децентралізації системи публічної влади є предметом досліджень багатьох науковців, особливо в контексті компаративного аналізу її впровадження в різних країнах [1]. А. Шнайдер пропонує аналізувати процеси децентралізації в трьох вимірах: фінансовому, адміністративному та політичному, що дозволяє визначити вплив кожного з них на досягнення поставлених цілей, та, відповідно, оцінити ефективність її результати. Д. Рондінелі акцентує увагу на фінансових здобутках децентралізації влади, що дозволяє підвищити рівень інвестицій для країн та регіонів [2]. Д. Мухерджи досліджує вплив децентралізації на місцевий та регіональний розвиток, висвітлюючи найбільш серйозні проблеми для різних країн [3].

В українському науковому дискурсі тема децентралізації стає популярної на тлі впровадження відповідної реформи, що вимагає аналізу її перших здобутків та недоліків, що потребує певної ревізії як законодавчої бази, так і механізмів реформування. Отже, О. Коркушко та Л. Кушнір зосереджують увагу на наслідках та перспективах децентралізації в Україні [4]. Проблемні аспекти децентралізації представлені в дослідженні І. Косач та О. Кулик [5]. Група українських науковців аналізує міжнародний досвід відновлення територій після конфліктів, зосереджуючи увагу на ролі інвестиційного чиннику, але мало приділяючи уваги аспектам децентралізації [6]. Інший колектив українських дослідників фокусується на аспектах стратегічного управління регіональним розвитком в умовах війни [7]. А. Ісмаїлов на основі ретельного аналізу соціально-економічних проблем України в умовах війни, визначає пріоритетні напрямки децентралізації [8]. У. Дорош розробила концептуальні засади стратегії децентралізації в Україні для післявоєнного періоду, де ключова роль відведена соціально-економічному розвитку регіонів. Отже, огляд літератури демонструє, що незважаючи на значну кількість робіт з даної проблематики, переважна частина авторів фокусується на конкретних аспектах регіональних проблем або на інструментах децентралізації. Це вимагає застосування комплексного підходу щодо аналізу впливу децентралізації на процеси регіонального розвитку в контексті подолання наслідків війни та повоєнного відновлення і розвитку регіонів.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є аналіз впливу децентралізації влади на регіональний розвиток в умовах воєнного стану, визначення стратегій подолання кризових наслідків для регіонів України.

4. Методи та матеріали

Методологічною основою дослідження виступає поєднання трьох ключових підходів: системного, інституційного та структурно-функціонального, які дозволяють проаналізувати децентралізацію як процес, спрямований на впровадження інституційних змін в системі публічного управління за рахунок трансформації їх структури та функцій, що має сприяти розвитку як територіальних громад, так і регіонів, загалом. Мережевий підхід дозволяє проаналізувати горизонтальні практики, що сприяють налагодженню зв'язків та кооперації між громадами та регіонами. Використання порівняльного методу дозволяє проаналізувати зміни, які відбуваються в регіональному вимірі на тлі воєнних дій. Під час дослідження також були застосовані такі методи як: кейс-стаді, аналіз документів, класифікація та систематизація, узагальнення тощо.

5. Результати та обговорення

Децентралізація, в загальному сенсі, означає процес диспергування функцій від центрального управління до інших ланок. Класики теорії управління вважають, що децентралізація є необхідною умовою ефективного розподілу ресурсів в державі через те, що центральні органи не можуть ефективно диференціювати розподіл місцевих суспільних благ [9].

Розуміння концепту «децентралізації» в українському науковому дискурсі можна звести до низки ключових підходів (Табл. 1).

Таблиця 1. Основні підходи до розуміння концепту «децентралізація»

Автор	Визначення
Н. Нижник	Децентралізація – це делегування необхідних прав, обов'язків і ресурсів місцевим органам влади з метою забезпечення їхньої самостійності
А. Матвієнко	Децентралізація - це складний процес, який включає низку етапів: передача повноважень з визначенням обсягу передачі, механізми взаємодії між рівнями влади, адміністративно-територіальна реформа тощо.
О. Оболенський	Децентралізація – це процес передачі частини функцій державного управління від центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування
В. Малиновський	Децентралізація – це процес розширення повноважень низових органів за рахунок скорочення повноважень вищих органів влади.
К. Ліньов	Децентралізація – це передача відповідальності за планування та реалізацію рішень, а також розподіл ресурсного забезпечення від центральних органів державної влади до нижчих державних структур і органів місцевого самоврядування

Джерело: Сформовано авторами за даними дослідження [10–14].

Отже, усі автори визначають децентралізацію як процес перерозподілу повноважень та ресурсів між центральними та місцевими органами влади, але це також суттєва трансформація функцій, повноважень та ресурсної бази як ключового складника розширення повноважень нижніх щаблів владної вертикалі. Отже, успіх децентралізації, на думку У. Дорош, залежить від низки чинників. По-перше, це готовність громадянського суспільства брати участь в процесах прийняття рішень, що підвищує ефективність управлінських рішень та дозволяє досягнути соціально значущих результатів. По-друге, це створення відповідних технічних та економічних можливостей як для регіонів, так і локальних спільнот, які як суб'єкти управління готові брати на себе більше відповідальності, маючи необхідний ресурсний потенціал для виконання покладених на них функцій. Це також диференціація державного управління у відповідності до потреб територіальних громад, оскільки саме мобілізація ресурсів громади має вирішальне значення під час кризових ситуацій [9, с. 41].

Аналізуючи переваги та недоліки децентралізації, експерти визначають її позитивний вплив на економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток співпраці між бізнесом та громадами тощо. Політичні переваги децентралізації, насамперед пов'язані з впровадженням більш гнучких процедур ухвалення рішень, ефективного використання владних функцій [15; 16]. Водночас, низка дослідників застерігає від надмірної децентралізації влади в контексті

можливості її значної концентрації в руках місцевих еліт, що несе загрози для держави [17]. До недоліків децентралізації влади також відносять ризики зростання владних амбіцій місцевих лідерів, збільшення монополії місцевої влади в стратегічних галузях та звуження координаційних процесів на державному та місцевому рівнях [18].

Державна стратегія регіонального розвитку України на 2021–2027 рр., аналізуючи перші успіхи децентралізації влади, визначає у якості досягнень реформи децентралізації в Україні створення умов для покращення життя людини та зменшення як внутрішньо- так міжрегіональної нерівності. Регіональні диспропорції перестали бути головною проблемою, а за рахунок підтримки полюсів зростання, мали всі шанси стати передумовою соціально-економічного розвитку регіонів в контексті їхньої спеціалізації та налагодження повноцінної міжрегіональної співпраці [19].

24 лютого 2022 р. після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну було запроваджено воєнний стан, яким вносяться суттєві зміни в систему організації публічної влади в державі. Відповідно до Закону «Про правовий режим в умовах воєнного стану» у межах районів та областей формуються військові адміністрації на основі існуючих районних та обласних державних адміністрацій. Вони наділяються значними повноваженнями – від забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури до введення/корегування комендантської години; від права на реквізицію транспортних засобів до встановлення особливого режиму в'їзду-виїзду; від будівництва захисних споруд до евакуації населення тощо [20].

Військові адміністрації мають три режими взаємодії з органами місцевого самоврядування:

- 1) повне заміщення органу місцевого самоврядування військовою адміністрацією;
- 2) спільне управління громадою з боку місцевого самоврядування та військової адміністрації;
- 3) розширення повноважень місцевого самоврядування із частковим підпорядкуванням військовій адміністрації вищого рівня.

Вибір режиму залежить від конкретної ситуації. Зазначимо, що в кризових умовах громади, маючи певну автономію та ресурси, продемонстрували здатність впоратися з проблемами: організувати евакуацію населення або розселення біженців; сприяли формуванню загонів територіальної оборони та облаштуванню оборонних споруд; надавали компенсацію за зруйноване житло або залучали донорів для відновлення пошкоджених будинків; проводили інші заходи, спрямовані на розв'язання актуальних питань. Це сприяло більш оперативному вирішенню проблем, наданню адресної допомоги постраждалим. Крім того, були розширені повноваження голів територіальних громад щодо бюджетних коштів: голови отримали право перерозподілу місцевих бюджетів на військові потреби, що дозволяє долучити додаткові кошти для потреб оборони та безпеки. Розширення повноважень місцевої влади сприяє розв'язанню актуальних соціальних потреб, які виникають під час війни: будівництво укриттів для закладів освіти та інших соціальних об'єктів, розміщення біженців та надання їм допомоги (самостійно чи через залучення волонтерських організацій); купівля енергообладнання для забезпечення соціальних та інфраструктурних об'єктів за власні кошти або через співпрацю з донорами.

Після повномасштабної російської агресії в Україні була запущена низка мережевих ініціатив щодо посилення співпраці територіальних, серед яких громад зазначимо благодійну ініціативу, започатковану Асоціацією ОТГ «Громади – громадам», що сфокусувалася на наданні адресної підтримки територіальним громадам, які найбільш постраждали від російської агресії. У цій ініціативі взяли участь понад 200 ОТГ. Загалом, на думку українського дослідника М. Миколука, децентралізація влади на рівні місцевого самоврядування під час воєнного стану продемонструвала важливі переваги, дозволивши в повному обсязі реалізувати інтереси та забезпечити важливі потреби населення через реалізацію розширених можливостей місцевої влади [21, с. 69].

Військові дії на території України призвели до радикальних змін в житті українців та суттєво вплинули на процеси соціально-економічного розвитку регіонів країни. Серед ключових проблем, які постали перед українськими регіонами слід визначити, по-перше, руйнування інфраструктури. У багатьох регіонах, особливо на сході та півдні країни, зруйновані підприємства, житловий фонд, соціальні об'єкти, що потребує масштабних інвестицій для відновлення. Внаслідок російських ударів по енергетичній інфраструктурі Україна втратила половину енергетичних потужностей, що уповільнює темпи економічного зростання навіть в

тих регіонах, які значно не постраждали від російських обстрілів, але також мають проблеми з виробництвом через дефіцит електроенергії. До цього слід додати порушення логістичних ланцюгів, перебої з постачанням необхідних ресурсів і зростання цін, що створює додаткові ризики для виробництва внаслідок збільшення виробничих витрат і скорочення виробничих обсягів.

Друга важлива проблема – міграція населення зі східних регіонів країни в західні та закордон, що створює дефіцит робочої сили в низці регіонів. Натомість, в інших регіонах з'являються додаткові трудові ресурси, а також зростає тиск на соціальні служби внаслідок значної кількості біженців, які потребують соціальної допомоги.

Усе це разом у поєднанні з постійними ризиками для безпеки населення та підприємств призвело до економічної нестабільності, зменшення виробничого потенціалу, зниження доходів населення та зростання міжрегіональної диференціації. Наявність постійних загроз знижує інвестиційну привабливість регіонів, вимагає додаткових витрат на забезпечення безпеки інфраструктурних об'єктів та населення. Ці виклики вимагають від регіональної влади адаптації існуючих стратегій розвитку до нових реалій, пошуку нових підходів до розв'язання соціально-економічних проблем, активізації міжрегіональної співпраці.

За даними звіту Київської школи економіки (KSE), станом на початок 2024 р, загальна сума збитків для України внаслідок російсько-української війни досягла \$155 млрд, з яких найбільша частка припадає на руйнування житлового фонду – \$58,9 млрд. Інфраструктурні втрати склали \$36,8 млрд; втрати підприємств – \$13,1; енергетики – \$9 млрд; сільського господарства – 8,7 тощо (Рис. 1). Найбільша сума збитків зафіксована у Донецький, Київський, Луганській, Харківський, Чернігівський та Херсонський областях [22].

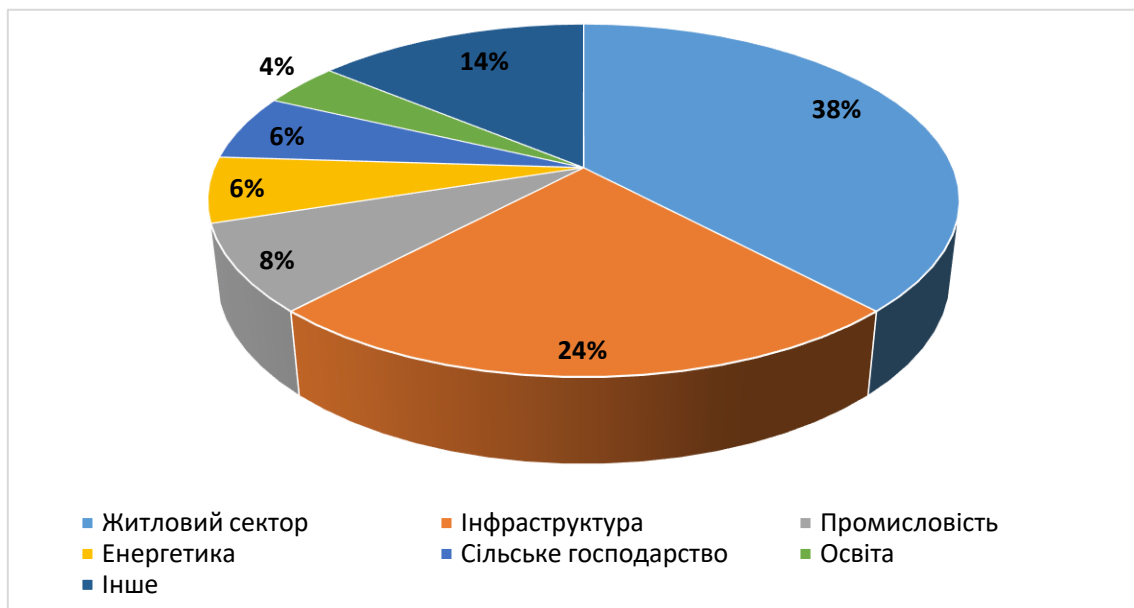

Рис. 1. Аналіз ефективності політичних реформ у різних національних контекстах

Джерело: сформовано авторами на основі даних звіту KSE [22].

Український прем'єр-міністр Д. Шмигаль у лютому 2024 р. називає ще більші цифри. За його словами, сукупні втрати від війни склали майже \$499 млрд [23]. За даними Держстату, протягом 2022–2023 рр. ВВП України впав на 25 %, промислове виробництво – на 41 %. У структурі економіки найбільше падіння зафіксовано у будівництві – 67,6 %, транспорті – 44,3 %, переробній промисловості – 43 %. Натомість, єдина сфера, яка демонструвала зростання – це державне управління, що свідчить про суттєве збільшення витрат на оборону та безпеку [24].

Найбільш постраждало від війни металургійне виробництво: втрата заводів «Азовсталь» і «Заводу Ілліча» у Маріуполі, які виробляли 40 % усієї сталі, спричинила падіння в металургійній галузі на 58 %. Крім того, масштабне падіння зафіксоване майже в усіх галузях промисловості країни: виробництво неметалевої продукції – на 49 %; виробництво машин та обладнання – на 47 %; нафтопереробна галузь – на 45 %; виробництво електроніки – на 35 % тощо [24]. Найбільш постраждала промисловість в східних та південних регіонах, де зосереджені металургійні, хімічні, машинобудівельні та інші експорторієнтовані підприємства.

У Донецький та Луганській областях обсяги промислового виробництва скоротилися на 80–90 %, суттєве скорочення зафіксоване у Харківській та Запорізькій областях. Натомість, в західних та частково центральних регіонах України спостерігається зростання промислового виробництва, що пов'язано як з релокацією підприємств зі сходу та півдню країни, так і з переорієнтацію виробництва на потреби безпеки та оборони.

Станом на березень 2024 р. в Україні було зафіксовано 18,9 тис. переїздів бізнесу. Найбільше було релоковано торгівельних компаній – 39,4 %, будівельних підприємств – 6 %, компаній у сфері нерухомості – 4,4 %. Найбільша кількість переїздів зафіксована з Києва (33,2 %), Дніпропетровської (9,6 %) та Київської області (8,5 %). Водночас, Київ стає лідером, куди переїхали підприємства з інших (переважно, східних) регіонів України – 28 % всіх релокованих підприємств [24].

Друга за темпами руйнувань – транспортна галузь. Тільки протягом 2022 р. було пошкоджено: 88 залізничних станцій та понад 400 залізничних мостів; 28 автомобільних мостів на дорогах державного значення, 76 – на дорогах обласного та місцевого значення тощо. Найбільше постраждала транспортна інфраструктура Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, де потенціал галузі скоротився загалом на 70 % [8, с. 119].

Серйозних втрат зазнала портова галузь України: низка українських портів була закрита через окупацію (Бердянськ, Скадовськ, Маріуполь, Херсон), інфраструктура інших була частково зруйнована. Станом на липень 2024 р. було знищено та пошкоджено 282 об'єкти портової інфраструктури. Знищення транспортної інфраструктури негативно вплинуло на товарообіг, який у 2022 р. скоротився на третину [25].

Наслідком руйнування інфраструктури та падіння виробництва разом з втратою низки портів та загрозами для судноплавства в Чорному морі, стрімко знижуються обсяги українського експорту: у 2022 р. падіння на 35 %, у 2023 р. – на 47 % у порівнянні з 2021 р. (Рис. 2).

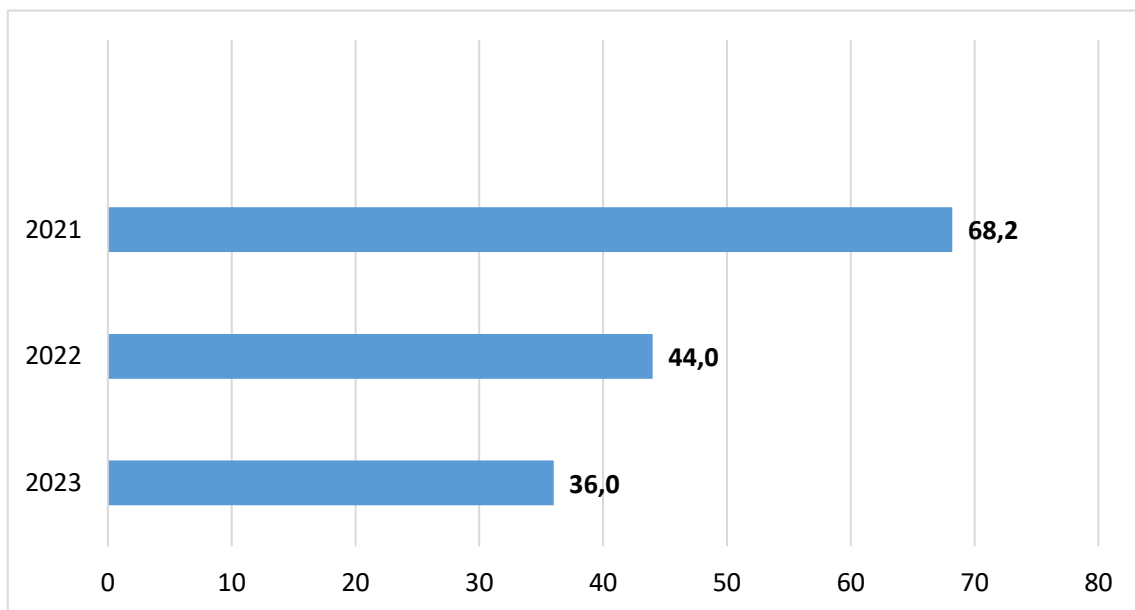

Рис. 2. Динаміка експорту з України протягом 2021–2023 рр., млрд дол. США

Джерело: сформовано авторами на основі даних Держстату України [24].

В товарній структурі українського експорту після початку повномасштабного вторгнення домінує продовольство (понад 50 %), а також руди та феросплави. Натомість експорт металу істотно скоротився після втрати ключових підприємств в Маріуполі. Експорт зерна дещо виріс після запуску Україною власного морського коридору, але згодом країна зіткнулася з блокадою кордонів з боку Польщі, що негативно вплинуло на її доходи. Водночас, загалом в 2023 р. фіксується зростання експорту за різними напрямками: експорт засобів виробництва зростає на 36 %, споживчих товарів – на 9 %, товарів проміжного споживання – на 7 % [24].

Війна вплинула на експортний потенціал українських регіонів, хоча радикальної зміни їхньої спеціалізації не відбулося. Так, Харківська область припинила експорт машини та обладнання, але її місце зайняла Івано-Франківська область. З 14 до 17 збільшилося число областей, з яких експортували продукцію рослинного походження; з 5 до 7 – жири рослинного і

тваринного походження; з 2 до 4 – продукти мінерального походження. Водночас, головним експортером хімічної продукції замість Миколаївської та Івано-Франківської областей стає Рівненська [8, с. 120]. Отже, перед українськими регіонами постає важливі питання відновлення виробничих потужностей та збільшення обсягів експорту, що можливе завдяки структурній переорієнтації економіки та залученню інвестицій.

Руйнування української інфраструктури внаслідок війни вимагає подальшого впровадження практик децентралізації, яка забезпечить більш оперативне реагування на потреби населення та бізнесу, дозволить швидше відновлювати інфраструктуру та соціальні послуги. Децентралізоване управління має підсилити стійкість регіонів в умовах криз, оскільки воно дає більше автономії в плані прийняття рішень та адаптації до викликів. Децентралізоване управління може пришвидшити залучення інвестицій через більшу гнучкість та реальне розуміння масштабів проблем і, відповідно, кількості ресурсів, необхідних для їх розв'язання.

Серед основних напрямків подальшої децентралізації влади в Україні, які необхідні для відновлення регіонів та їх подальшого розвитку визначимо наступні.

По-перше, це вдосконаленні нормативно-правової бази, зокрема, розробка засад державної регіональної політики відповідно до умов воєнного стану та політики відновлення регіонів і територій. Певні кроки в цьому напрямку визначені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», який було ухвалено 9 липня 2022 р. У документі визначається необхідність розробки стратегії регіонального розвитку територіальних громад з урахуванням пріоритетів, визначених іншими документами – Державною стратегією регіонального розвитку та відповідними регіональними стратегіями. Отже, впроваджується система стратегічного планування на трьох рівнях – територіальних громад, регіонів та держави [26]. Аналогічним чином, на всіх рівнях влади розробляються плани відновлення, які в кінцевому етапі затверджуються Кабміном як План відновлення та розвитку регіонів.

З іншого боку, для відновлення та розвитку регіонів передбачається виокремлення чотирьох функціональних типів територій (Табл. 2).

Таблиця 2. Характеристика функціональних типів територій

Автор	Визначення
Території відновлення	Території, де велися бойові дії або ці території були тимчасово окуповані; зазнали серйозних руйнувань житлового фонду та інфраструктури; значна частина населення залишила ці громади; розвиток значно ускладнений (близько 20 % території України).
Полюси економічного зростання	Території, які мають суттєво кращі показники (географічні, соціально-економічні, демографічні) у порівнянні з територіями відновлення; їхній розвиток може позитивно вплинути на ситуація в інших регіонах; вони мають стати флагманами регіонального розвитку.
Території з особливими умовами для розвитку	Території, які мають низький рівень соціально-економічного розвитку або існують певні обмеження щодо використання їхнього потенціалу.
Території сталого розвитку	Територіальні громади з потужним соціально-економічним потенціалом, які є спроможними до збалансованого розвитку.

Джерело: сформовано авторами на основі [26].

Диференціацію територій проводить спеціальна комісія, утворена КМУ, в залежності від соціальних, просторових, екологічних, економічних, безпекових та інших особливостей. Цей алгоритм є не зовсім прозорим, оскільки від членів комісії буде залежати статус територій та, відповідно, програми підтримки, фінансування та інвестицій. Тому, на нашу думку, цей підхід вимагає доопрацювання та формування чітких критеріїв диференціації, залучення громадських експертів до відповідної комісії.

По-друге, важливим кроком у процесі подальшої децентралізації влади має стати підвищення участі громадян у ухваленні рішень на рівні територіальних громад і регіонів через громадські слухання, громадські ініціативи, участь громадян в реалізації проекту «Громадський бюджет» тощо. Важливим кроком є залучення громадськості та експертів до обговорення стратегій та планів розвитку територіальних громад. Це дозволить підвищити рівень співпраці

між громадськістю та органами місцевого самоврядування, створить умови для зростання стійкості територіальних громад і, відповідно, регіонів.

По-третє, важливим кроком є залучення міжнародної допомоги – як фінансової, так і технічної, яка є неодмінною умовою відновлення регіонів. Крім донорської допомоги важливою умовою відновлення є спрямування інвестицій на розвиток пріоритетних галузей, що потребує формування чіткої стратегії відновлення регіонів з визначенням ключових пріоритетів.

Нарешті, впровадження всіх цих заходів має відбуватися в рамках диджиталізації, тобто подальшого впровадження цифрових технологій, що дозволяє забезпечити прозорість ухвалення рішень органами влади, впроваджує транспарентні механізми використання коштів з місцевих чи регіональних бюджетів, стимулює залучення громадян до процесів прийняття рішень (електронне голосування, електронний бюджет тощо).

6. Висновки

Регіональний розвиток є ключовим чинником сталого соціально-економічного розвитку держави. Для України розвиток регіонів набуває особливого значення в контексті руйнування її економічного потенціалу внаслідок російської агресії. Подолання кризових явищ в українських регіонах за допомогою механізмів децентралізації з подальшим розвитком місцевого самоврядування є запорукою швидкого повоєнного відновлення України та розширення демократичних практик управління.

Як демонструє українська практика, впровадження механізмів децентралізації під час війни має позитивний досвід: розширення повноважень місцевих органів влади дозволяє їм діяти більш оперативно в процесі ухвалення рішень, що дозволяє швидко реагувати на виклики та загрози, сприяє знаходженню оптимальних для громади варіантів здолання кризових явищ та, відповідно, визначення перспектив місцевого та регіонального розвитку. Децентралізація сприяє впровадженню більш гнучких підходів до управління, що оптимізує як процес роботи з донорами в процесі реалізації програм відновлення, так і комунікацію з громадськістю в процесі формування засад розвитку. Однак, одним з головних чинників успішної децентралізації є активне залучення громадськості до процесів формування та ухвалення рішень як на муніципальному, так і на регіональному рівнях. Усе це дозволить пришвидшити процеси повоєнного відновлення регіонів України, сприяючи підвищенню стійкості українських регіонів.

References

1. Schneider, A. (2003). Decentralization: Conceptualization and measurement. *Studies in Comparative International Development*, (38), 32–56. <https://doi.org/10.1007/BF02686198>
2. Rondinelli, D. A. (2006). Decentralization and Development. In A. S. Huque, & H. Zafarullah (Eds.), *International Development Governance* (pp. 391–404). Routledge. <https://doi.org/10.1201/b15747>
3. Mookherjee, D. P. (2015). Political Decentralization. *Annual Review of Economics*, (7), 231–249. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080614-115527>
4. Korkushko, O. N., & Kushnir, L. A. (2019). Detsentralizatsiia v Ukraini: naslidky ta perspektyvy [Decentralization in Ukraine: Consequences and prospects]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 3(20), 91–96. https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/20_2019/15.pdf (in Ukrainian)
5. Kosach, I. A., & Kulyk, O. S. (2022). Detsentralizatsiia v Ukraini: tendentsii ta problemni aspekty [Decentralization in Ukraine: Trends and problems]. *Problems of Modern Transformations. Series: Law, Public Management and Administration*, 2(11), 61–65. <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue2-2021-11> (in Ukrainian)
6. Stoiko, O. M., Kresina, I. O., & Kresin, O. V. (2020). *Vidrodzhennia postkonfliktnykh terytorii: svitovyi dosvid i Ukraina* [Revival of post-conflict territories: world experience and Ukraine]. Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. <https://jurkniga.ua/contents/vidrodzhennya-postkonfliktnikh-teritoriy-svitoviy-dosvid-i-ukraina.pdf> (in Ukrainian)
7. Dzvinchuk, D., Hladii, V., Popovych, V., & Petrenko, V. (2023). About expedient changes in the management of strategic development of the regions of Ukraine in the conditions of war (on the example of the Ivano-Frankivsk region). *Public Administration and Regional Development*, (20), 398–422. <https://doi.org/10.34132/pard2023.20.06> (in Ukrainian)
8. Ismailov, A. (2024). Novitni stratehii rozvytku rehioniv: perekhid vid tsentralizovanoho do detsentralizovanoho upravlinnia [Modern development strategies for regions: Transition from centralized to

- decentralized governance]. *Journal of Strategic Economic Research*, 2(19), 114–125. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.2.10> (in Ukrainian)
9. Dorosh, U. (2023). Detsentralizatsiia derzhavnoho upravlinnia yak zasib rehionalnoho rozvytku [Decentralization of state administration as a means of regional development] [Doctoral dissertation, Lviv Polytechnic National University]. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2023/radaphd/25856/disertaciya-dorosh-um.pdf> (in Ukrainian)
10. Tiebout, C. (1976). A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*, (64), 416–424. <https://doi.org/10.1086/257839>
11. Nyzhnyk, N. R. (Ed.). (1997). *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: tsentralizatsiia i detsentralizatsiia* [Public administration in Ukraine: centralization and decentralization]. Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine. <http://surl.li/hvouiv> (in Ukrainian)
12. Kovbasiuk, Yu. V., Troshchynskyi, V. P., & Surmina, Yu. P. (2010). *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopaedic Dictionary of Public Administration]. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. <http://surl.li/kefjyd> (in Ukrainian)
13. Lynov, K. O. (2001). *Tsentralizatsiia, detsentralizatsiia ta neliniinist u derzhavnomu upravlinni* [Centralization, decentralization and non-linearity in public administration]. [Unpublished doctoral dissertation]. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. (in Ukrainian)
14. Malynovskyi, V. Ya. (2005). *Slovnyk terminiv i poniat z derzhavnoho upravlinnia* [Dictionary of terms and concepts from public administration]. Centre for the Promotion of Institutional Development of the Civil Service. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/8477> (in Ukrainian)
15. Matviienko, A. S. (2010). *Polityko-pravovi zasady detsentralizatsii vladly v konteksti administratyvnoi reformy v Ukraini* [Political and legal principles of decentralization of power in the context of administrative reform in Ukraine]. [Unpublished doctoral dissertation]. V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. (in Ukrainian)
16. Myerson, R. (2014). Constitutional structures for a strong democracy: considerations on the government of Pakistan. *World Development*, (53), 46–54. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.01.005>
17. Wade, R. (1997). How infrastructure agencies motivate staff: canal irrigation in India and the Republic of Korea. In A. Mody (Ed.), *Infrastructure Strategies in East Asia: The Untold Story* (pp. 109–127). The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/510051468774847688/pdf/multi-page.pdf>
18. Bardhan, P., & Mookherjee, D. (2000). Capture and governance at local and national levels. *The American Economic Review*, 90(2), 135–139. <https://doi.org/10.1257/aer.90.2.135>
19. Kuchuk, A. M. (2022). Detsentralizatsiia: zahalnoteoretychnyi aspekt [Decentralization: A general theoretical aspect]. In *Materialy naukovo-praktychnoho kruhloho stolu "Krashchi praktyky detsentralizatsii: dosvid krain YeS dlia Ukrainy"* [Materials of the scientific and practical round table 'Best practices of decentralisation: Experience of EU countries for Ukraine'] (pp. 37–39). Sumy State University. <http://surl.li/icijup> (in Ukrainian)
20. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On Approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027 No. 695 (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
21. The Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law No. 389-VIII (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (in Ukrainian)
22. Mykoliuk, A. V. (2022). Robota orhaniv mistsevoho samovriaduvannia pid chas voiennoho stanu [Functioning of local governments during martial law]. *Taurida Scientific Herald. Series: Public Management and Administration*, (2), 67–73. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.9> (in Ukrainian)
23. KSE. (12 February 2024). \$155 billion – the total amount of damages caused to Ukraine's infrastructure due to the war, as of January 2024. *Kyiv School of Economics*. <http://surl.li/zgwpsp>
24. Ukrinform. (2024). Vtraty vid viiny – maizhe \$500 miliardiv: Shmyhal nazvav naibilsh postrazhdali sektory ekonomiky [Losses from the war - almost \$500 billion: Shmyhal named the most affected sectors of the economy]. *Ukrinform*. <http://surl.li/xujcix> (in Ukrainian)
25. Mygal, M. (2024). Relokatsiia biznesu v umovakh viiny: u yaki rehiony pereizhdzhaiut pidpriemstva. Doslidzhennia Instytutu analityky ta relokatsii [Relocation of business in the conditions of war: To which regions are companies moving]. *Institute of Analytics and Advocacy*. <http://surl.li/rwoskc> (in Ukrainian)
26. Sira, O., & Filippova, O. (2024). Morski porty Ukrainy: potuzhnosti, vtraty, perspektyvy [Sea ports of Ukraine: Capacities, losses, prospects]. *Ilko Kucheriv "Democratic Initiatives" Foundation*. <https://dif.org.ua/article/morski-porti-ukraini-potuzhnosti-vtrati-perspektivi> (in Ukrainian)